

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО
ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

ВИЗНАННЯ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 12-481 групи
Спеціальності:
293 «Міжнародне право»
Освітньо-професійної програми
«Міжнародне право»

Шабієва Анна Володимирівна

Керівник: к.ю.н., доц. **Гладенко О. М.**

Рецензент: к.ю.н., доц., доцент кафедри
професійних та спеціальних дисциплін
Херсонського факультету ОДУВС
Новіков М.М.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Міжнародно-правовий інститут визнання в системі міжнародного права: поняття, порядок та правові наслідки.....	6
1.1. Поняття та зміст визнання у міжнародному праві.....	6
1.2. Передумови, порядок та правові наслідки визнання у міжнародному праві.....	10
РОЗДІЛ 2. Визнання держави у міжнародному праві.....	14
2.1. Визнання, невизнання та часткове визнання держав на міжнародній арені.....	14
2.2. Визнання України у міжнародних відносинах (XX ст.).....	21
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	34
Додаток А. Карта країн на території, яких розташовуються невизнанні держави	
Додаток Б. Карта держав, які визнали Республіку Абхазія	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В теорії та практиці міжнародного публічного права однією із складних, досконало невивченою проблемою залишається питання визнання новоутворених держав на міжнародному рівні. Правове явище створення нових держав було притаманне не тільки давнім історичним етапам розвитку людства, але й і новітньому часу. Зокрема, ХХ ст. ознаменувалося активним набуттям незалежності державами в результаті закінчення I та II Світових війн, зникнення такого міжнародного явища, як колонізація, успіхів в боротьбі окремих націй у визнанні їх незалежності тощо.

Окремі проблемні питання визнання, невизнання або часткового визнання держав у сучасних міжнародних відносинах розглядали у своїх працях такі науковці, як:

- І.Л. Литвиненко «Визнання держав у міжнародному праві» [12];
- В.В. Іщенко «Невизнані та частково визнані держави в сучасному міжнародному праві» [9];
- М.Тараненко, Д. Афанасьєв «Проблеми невизнаних та частково визнаних держав на міжнародній арені» [19];
- І.Є. Хмельова «Визнання та імунітет держав у міжнародному праві» [21], «Невизнання в міжнародному праві» [22], «Субінститут визнання держав міжнародними організаціями» [23];
- Л.В. Гурнак «Міжнародно-правове визнання недержавних і протидержавних суб'єктів (повстанських та національно-визвольних рухів)» [5] та інші.

Незважаючи на актині дослідження в сфері визнання у міжнародному праві, залишається ряд проблемних аспектів міжнародно-правового регулювання визнання новоутворених держав, розбіжності у

теорії та практиці цього питання, оскільки даний міжнародно-правовий інститут тісно пов'язаний з політикою у міжнародних відносинах. Тому, актуальним є, не зважаючи на «політичну складову» визнання у міжнародному праві, досягти консенсусу у міжнародних відносинах з даного питання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконано в контексті тематики науково-дослідної роботи кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права ХДУ «Проблеми правової теорії інтеграційних процесів: міжнародний та національний вимір» (номер державної реєстрації № 0118U001552).

Мета із завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у тому, що на основі системного аналізу джерел дослідження з'ясувати поняття, порядок та правові наслідки міжнародно-правовий інститут визнання в системі міжнародного права.

Для досягнення поставленої мети в кваліфікаційній роботі сформульовано наступні завдання:

- 1) розкрити поняття та зміст значення визнання у міжнародному праві;
- 2) охарактеризувати передумови, порядок та правові наслідки визнання у міжнародному праві;
- 3) встановити особливості визнання, невизнання та часткового визнання держав на міжнародній арені, навести історичні приклади даних процесів;
- 4) окреслити особливості визнання України у міжнародних відносинах (XX ст.).

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини в сфері визнання та набуття правосуб'єктності новими суб'єктами міжнародного права.

Предметом дослідження є міжнародно-правовий інститут визнання у міжнародному праві.

Методи дослідження. Методологічний інструментарій дослідження складає універсальний метод філософської діалектики, принципи об'єктивного, всебічного та комплексного дослідження, догматичний, історико-юридичний, порівняльно-правовий, формально-логічний методи дослідження та такі загально філософські методи, як: метод сходження від конкретного до загального, синергетичний метод тощо.

РОЗДІЛ 1

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ВИЗНАННЯ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА: ПОНЯТТЯ, ПОРЯДОК ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

1.1. Поняття та зміст визнання у міжнародному праві

Поняття «визнання у міжнародному праві» розуміються окремими науковцями дещо по-різному:

На думку І.Л. Литвиненко визнання у міжнародному праві – «це односторонній, добровільний акт держави, в якому вона заявляє про те, що визнає нового суб'єкта міжнародних відносин та підтверджує його міжнародну правосуб'єктність» [12, с. 239].

Як зауважує В.М. Репецький визнання в міжнародному праві розуміється як «односторонній акт держави, який констатує виникнення нового суб'єкта міжнародного права і містить пропозицію вступити з таким суб'єктом у дипломатичні та інші зносини» [13].

Поняття визнання у міжнародному праві розуміється як:

- реакція держав на створення нових суб'єктів міжнародних відносин – держав;
- створення звичаєвих норм в сфері регулювання визнання новоутворених держав;
- форма погодження дій між державами у випадку появи нових держав;
- два акти визнання: на юридичному (становлення правовідносин з новою державою) та політичному рівні (політичне схвалення або несхвалення нового режиму, уряду чи держави);
- право суверенних держав визнавати новостворені держави.

Теорії визнання у міжнародному праві:

1. Конституційна теорія – визнання новоствореної держави іншими суб'єктами міжнародних відносин створює передумови правосуб'єктності такої держави. Недоліками такої теорії є те, що видається незрозумілим, скільки держави повинні визнати новостворену державу для того, щоб вона набула статус суб'єкта міжнародних відносин. Визнання чи невизнання держави не впливає на її правосуб'єктність як суб'єкта міжнародних відносин, а спрощує процедуру її вступу у такі відносини. Прихильниками даної теорії є: Л. Оппенгейм, Д. Анцилотти, Г. Лаутерпахт, Г. Кельзен та інші.

2. Декларативна теорія – створення держави є передумовою виникнення у неї міжнародної правосуб'єктності в незалежності від визнання такої держави іншими суб'єктами міжнародних відносин. Визнання в даному випадку є просто констатацією факту створення держави. Прихильники даної теорії вважають, що суб'єктів міжнародних відносин «необхідно зобов'язати» визнати новостворену державу, якщо створення відбулося у відповідності до норм та принципів міжнародного права. Підходи декларативної теорії визнання у міжнародному праві закріплені в ряді міжнародних нормативних актів, наприклад у Статуті Організації американських держав. Існує ряд прикладів не набуття міжнародної правосуб'єктності тими державами, які не визнали широке коло міжнародних суб'єктів. Наприклад, таких невизнаних держав, як Республіка Ічкерія, Придніпровська Молдавська Республіка. Прихильником даної теорії є Ф.Ф. Мартенс.

Досліджуючи обидві теорії визнання ми дійшли висновків, що для ефективного врегулювання питання визнання у міжнародному праві слід враховувати кращі досягнення конституційної та декларативної теорії. Схематично відобразити таке поєднання можна за допомогою схеми відображеної у Рис.1.

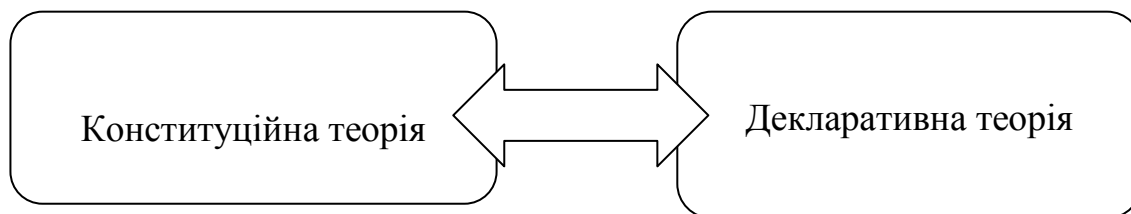

Рис.1 Взаємозв'язок конституційної та декларативної теорії визнання у міжнародному праві

Види визнання в залежності від того, яка складова держави визнається (за дестинатором):

- визнання нового уряду держави;
- визнання органів національно-визвольного опору та визвольного руху;
- визнання новоствореної держави в цілому;
- визнання правонаступництва;
- визнання урядів у вигнанні;
- визнання державо подібних утворень;
- попереднє визнання націй, які борються за свою незалежність та прагнуть утворити власну державу.

Питання порядку визнання держав нами буде більш детально розглянуто у Розділі II нашої кваліфікаційної роботи.

Визнання у міжнародному праві уряду, який прийшов до влади з порушенням конституційного порядку формування такого уряду теж має свою правову особливість.

В історичному ракурсі визнання урядів відбулося по відношенню до таких держав, як:

- Росія (1917 р.);
- Куба (1959 р.);
- Греція (1967 р.);
- Чилі (1973 р.).

Сучасна теорія та практика міжнародного права відмовилася від визнання неконституційних урядів, оскільки такий міжнародно-правовий інститут став інструментом узаконення неконституційної

влади. Особливою проблемою визнання уряду є «визнання уряду у вигнанні, який з тих чи інших причин покинув територію держави». Наприклад, визнання уряду Норвегії та Польщі під час II Світової війни, які перебували у Великобританії.

Винятком визнання у міжнародному праві є визнання нації, яка бореться за власну незалежність в ході здійснення національно-визвольної боротьби (наприклад, в результаті такої боротьби було визнано Палестину) [12].

Визнання організації яка бореться з окупаційною владою мало місце у період II Світової війни – Опір у Польщі та Франції.

Прикладом визнання державоподібних утворень у світовій історії є визнання Мальтійського ордену та Ватикану, оскільки таке визнання з боку міжнародної спільноти мало ключове значення для їх міжнародної правосуб'єктності.

Формами визнання в міжнародному праві є:

1. Визнання в міжнародному праві «de-jure» - офіційне повне визнання з подальшим встановлення дипломатичних та консульських відносин.

2. Визнання в міжнародному праві «de-facto» - офіційне наповнення визнання, яке використовується зазвичай у випадку існування деяких сумнівів щодо подальшого існування новоствореної держави.

3. Визнання в міжнародному праві «ad hoc» - тимчасове визнання новоствореної держави для вирішення конкретних питань. Наприклад, Молдова визнала тимчасово Придністровську Молдавську республіку для укладання угоди про обмін полоненими [12]

4. Колективне визнання в рамках міжнародних конференцій та міжнародних організацій.

Визнання повинно носити характер безвідкличного та безумовного, оскільки для новоствореної держави не повинно ставитися

питання «держава визнає новостворену державу лише за умови....». Прикладом порушення даної вимоги є висунення окремими державами додаткових умов визнання.

Такими умовами є:

- позаблоковості новоствореної держави;
- відмови від ядерної зброї;
- умова участі у збройних конфліктах;
- відмова від миротворчих місій тощо.

1.2. Передумови, порядок та правові наслідки визнання у міжнародному праві

Після завершення II Світової війни у світі з'явилося понад сто нових держав.

Передумовою визнання у міжнародному праві є утворення держав з тих, чи інших причин:

- територіальні зміни (наприклад, об'єднання ФРН та НДР у єдину державу Німеччину);
- розпад держав або її роз'єднання (наприклад, Югославія, СРСР, Чехословаччина). Зокрема, преамбула Угоди про створення Співдружності незалежних держав містить наступне положення «Ми, Республіка Білорусь, Російська Федерація (РРФСР), Україна як держави-засновниці Союзу РСР, що підписали Союзний договір 1922 року, далі – «Високі Договірні Сторони», констатуємо, що Союз РСР як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність припиняє своє існування» [20].
- виокремлення частин держави (наприклад, Ізраїль);

- революція (національно-демократична революція в Україні 1917-1921 рр. сприяла становленню та розвитку таких форм національної державності, як УНР, Українська держава та ЗУНР [7]);
- зміна форми правління та політичного режиму (наприклад, незалежна Україна, демократичні пострадянські країни);
- боротьба національно-визвольних рухів (національно-визвольна боротьба народів Африки, Азії, Латинської Америки проти колоніального європейського панування);
- соціальні потрясіння тощо.

Визнання передбачає декілька етапів:

I етап – внутрішньодержавні процеси в які допускається мінімальний вплив інших держав у внутрішні справи держави.

II етап – визнання на міжнародній арені, яке обумовлене необхідністю встановлення міжнародної правосуб'єктності новоствореної держави (уряду, нації) [12, с. 240-241].

Комісія міжнародного права ООН у 1949 році внесла питання про визнання у міжнародному праві до сфери першочергової кодифікації. У зв'язку з відсутністю єдиного, кодифікованого підходу до визнання у міжнародному праві дане питання врегульовується на основі відповідних міжнародно-правових принципів та практики діяльності суб'єктів міжнародних відносин. Слід зауважити, що міжнародне публічне право не покладає на відповідних міжнародних суб'єктів обов'язку визнання держав, проте закріплює право новоствореної держави на таке визнання.

Самим розповсюдженим видом визнання у міжнародному праві є визнання держав.

Відповідно до Міжамериканської конвенції про права та обов'язки (1933 р.) держава повинна відповідати таким ознакам, як: уряд, територія, постійне населення, здатність бути учасником

міжнародних відносин. Отже, лише ті держави, які відповідають таким ознакам можуть бути визнані у міжнародному праві.

Керівні принципи визнання нових держав у Східній Європі і Радянському Союзі (1991 р.) закріплюють положення щодо того, що європейські держави визнають лише ті держави, які дотримуються наступних вимог:

- поважають Статут ООН, Заключний акт НБСЄ, Паризьку хартію;
- поважають права та свободи людини, етнічних та національних меншин і груп;
- поважають принцип непорушності кордонів та територіальної цілісності суверенних держав;
- дотримуються мирного вирішення спорів.

Тобто, такі новостворені держав, уряди, нації повинні відмовитися від політики агресії, режимів апартеїду для того, щоб претендувати на визнання у міжнародних відносинах.

Визнання у міжнародному праві слід відрізнити від участі держав, які не визнають одна одну у міжнародних організаціях та міжнародних угодах і договорах, оскільки це самостійні та не взаємопов'язані міжнародні інститути.

Окремо, у ст. 82 Віденській конвенції про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру визначено наступне: «На права и обязанности государства пребывания и посылающего государства, предусмотренные в настоящей Конвенции, не влияет ни отказ одного из этих государств признать другое государство или его правительство, ни отсутствие или разрыв дипломатических или консульских отношений между ними» [4]. Аналізуючи дану норму, можемо зробити наступне визначення – розірвання дипломатичних відносин не є підставою для скасування

визнання держави. Наприклад, дипломатичні відносини у різні часи було розірвано між такими державами:

- КНДР та Малайзія;
- Катар та Єгипет;
- Єгипет, Саудівська Аравія, ОАЕ, Лівія, Бахрейн, Ємен, Маврикій, Мальдівська Республіка з Катаром та інші.

РОЗДІЛ 2

ВИЗНАННЯ ДЕРЖАВИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

2.1. Визнання, невизнання та часткове визнання держав на міжнародній арені

Нормативне врегулювання визнання новоствореної держави оформлюється у відповідному нормативно-правовому акті держави, яка визнає. Наприклад, п.4. ст. 106 Конституції України покладає на Президента України наступне право в даній сфері «приймає рішення про визнання іноземних держав» [11]. Норма була реалізована зокрема при визнанні Республіки Південний Судан – «Відповідно до пункту 4 частини першої статті 106 Конституції України (254к/96-ВР) п о с т а н о в л я ю: Визнати Республіку Південний Судан як незалежну державу» (Указ Президента України «Про визнання Республіки Південний Судан») [15].

Прикладом вирішення питання про визнання держави на міжнародному рівні є розгляд даного питання щодо Республіки Косово Міжнародним судом ООН за поданням Генеральної Асамблеї ООН. Міжнародний суд ООН прийняв рішення про те, що декларація незалежності Республіки Косово не суперечить принципам міжнародного права [18]. Слід зауважити, що таке рішення не набуло статусу судового прецеденту для аналогічних ситуацій, оскільки носить консультативний характер, проте сприяє розвитку міжнародного права в сфері визнання.

В Статуті ООН зауважується, що організація не визнає держави, оскільки не являється державою чи урядом держави [17].

Проте, Статут Організації Американських держав визначає, що політичне існування новоствореної держави без її визнання у

міжнародних відносинах. Також, ст. 3 Конвенції про права та обов'язки держав (1933 р.) визначає «Политическое существование государства не зависит от признания другими государствами. Еще до признания государство имеет право защищать свою целостность и независимость, чтобы обеспечить ее сохранение и процветание, и, следовательно, организовать себя, как он считает нужным, принимать законодательные меры по его интересам, администрировать свои услуги, а также определить юрисдикцию и компетенцию из ее судов. Осуществление этих прав не имеет иных ограничений, чем осуществление прав других государств в соответствии с международным правом» [10].

У міжнародно-правовому інституті визнання в міжнародному праві існує правило, яке визначає, що «держава визнає одну владу і одну державу на одній території», тобто визнаючи Україну не можна одночасно визнавати псевдодержавні утворення Донецьку народну республіку та Луганську народну республіку.

Конвенція про права та обов'язки держав зазначає, що визнання у міжнародному праві носить безумовний і безвідкличний характер, оскільки «Признание государства всего лишь означает, что государство, которое признает его принимает личность другого со всеми правами и обязанностями, определенных международным правом. *Признание является безусловным и безотзывным (виділено нами – А.В.)* (ст.6 Конвенції Монтевідео) [10]. Проте в світовій історії факти відкликання визнання мали місце бути – Франція відкликала визнання Фінляндії (1918 р.), відкликання визнання США Республіки Китай (о. Тайвань, 1979 р.), Прінслі відкликало визнання Косово (2013 р.) та інші. Абсолютним рекордсменом та антирекордсменом по визнанню та відкликанню визнання стала Сахарська Арабська Демократична Республіка (САДР) – 22 країни відкликали своє визнання (окремі з них зробили це двічі), 7 держав визнали САДР повторно.

Правовими наслідками визнання у міжнародному праві новоствореної держави передбачає встановлення дипломатичних відносин між державою визнання та державою, що визнається [9, с.209-210]. Наприклад, Україна визнала державу Палестина та встановила з нею дипломатичні відносини.

Також, визнана держава за спрощеною процедурою стає членом ООН (та інших міжнародних організацій) на відміну, від частково визнаних держав, адже у випадку часткового визнання держави необхідна підтримка 2 /3 членів ООН для вступу її до складу даної міжнародної організації та 5 членів Ради Безпеки ООН. Наприклад, Державу Палестину не визнали такі члени Ради Безпеки ООН, як США, Великобританія та Франція, що стало на заваді її вступу до ООН.

Окремо слід зазначити, що голосування за членство новоствореної держави у ООН однієї із її держав-членів не передбачає автоматичного її визнання даним членом. А також, допускається членство частково визнаної держави в окремих інституційних органах ООН, навіть у випадку, якщо дана держава не стала членом ООН. Зокрема, Республіка Косово (частково визнана держава, не член ООН) є учасником-членом таких організацій, як:

- Fédération Internationale de Football Association (ФІФА);
- International Amateur Athletics Federation (ІААФ);
- European Bank for Reconstruction and Development (ЄБРР);
- International Monetary Fund (МВФ);
- International Olympic Committee (МОК);
- Fédération Internationale des Échecs (ФІДЕ);
- Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР);
- Міжнародна асоціація розвитку (МАР) та інші.

В світовій практиці визнання держав існують випадки не застосування даного міжнародно-правового інституту для ізоляції

новоствореної держави у випадку «вигоди» для окремих груп (блоків, об'єднань) держав.

З метою подолання недоліків міжнародно-правового регулювання визнання держав у міжнародному праві було прийнято спроби розробити Інститутом міжнародного права при ООН уніфіковані конвенції у 1978 та 1983 рр.

Невизнані та частково визнані у міжнародному праві держави.

В теорії міжнародних відносин термін «невизнанні держави» використовують у значенні:

- «самопроголошені держави»;
- «квазідержави»;
- «держави, які не відбулися»;
- «держави de facto»;
- «de facto country»;
- «спірні держави»;
- «віртуальні держави» та інші [19, с. 170].

На думку В.В.Іщенко невизнаними державами є «території, що проголосили себе незалежними державами та мають ознаки суверенних держав, але незалежність яких не визнано жодною державою-членом ООН, а їхня територія вважається такою, що знаходиться під суверенітетом однієї чи декількох держав-членів ООН» [9, с. 210].

На даний момент серед невизнаних держав слід відзначити наступні:

1. Держава Ва (1989 р.).
2. Держава Ша (1996 р.).
3. Придніпровська Молдавська Республіка (1991 р.).
4. Нагірно-Карабаська Республіка (1991 р.).
5. Ісламська держава Вазірістан (2006 р.).
6. Ісламська держава (2014 р.).
7. Донецька Народна Республіка (2014 р.).

8. Луганська Народна Республіка (2014 р.).

Слід зауважити, що в окремих випадках такі держави можуть бути визнанні країнами, які самі невизнанні або частково визнанні у міжнародних відносинах, або країнами, як відносяться до т.з. «країн, третього світу». Наприклад, Донецьку Народну Республіку та Луганську Народну Республіку визнала Південна Осетія, яка має статус частково визнаної держави.

Міжнародна спільнота (зокрема країни ООН) визнає такі держави, як частину території незалежних держав, на яких вони розташовані. У додатку А відображено карту країн на території, яких розташовуються невизнанні держави.

Частина невизнаних держав у ХХ ст. припинила своє існування шляхом їх визнання, входження їх до складу вже визнаних держав, об'єднання, відновлення контролю над їх територіями держав, до складу яких вони входили раніше тощо. До таких невизнаних держав відносяться ті, які було утворено на території Югославії, Сомалі, СРСР.

Цікавим та неординарним рішенням невизнаних держав стало прийняття рішення про Співдружність невизнаних держав (2000 р.). Дана організація дозволила зменшити рівень міжнародної ізоляваності для таких держав.

У своїх працях В.В. Іщенко зауважує, що частково визнаними державами є держави, які проголосили себе незалежними, мають ознаки суверенності, проте їх незалежність визнана частково та/або окремими державами-членами ООН, що заважає їм набути статус суб'єктів міжнародних правовідносин та стати членами ООН [9, с. 210].

До частково визнаних держав, які мають можливість вступати у міжнародні відносини з іншими державами, брати участь у діяльності міжнародних організацій, міжнародних конференцій та договорах, на даний момент відносяться:

1. Азад Кашмір (1947 р.) – визнана Пакистаном.
2. Турецька Республіка Північного Кіпру (1983 р.) – визнана Туреччиною.
3. Республіка Південна Осетія (1992 р.) – визнана РФ, Нікарагуа, Науру, Венесуелою.
4. Республіка Абхазія (1994 р.) – визнана РФ, Нікарагуа, Науру, Венесуелою, Вануату [9, с. 210].

Для прикладу карту держав, які визнали Республіку Абхазія відображено нами у додатку Б.

Окремо слід відзначити ряд держав, які визнанні значною частиною держав ООН, проте у зв'язку з не визнанням іншою частиною держав ООН так і не набули статусу повноцінних членів ООН. До них відносяться:

1. Китайська Республіка на о. Тайвань (1911 р.) – визнана 17 членами ООН та Ватиканом.
2. Сахарська Арабська Демократична Республіка (1976 р.) – визнана 49 членами ООН.
3. Держава Палестина (1988 р.) – визнана 136 державами.
4. Республіка Косово (2008 р.) – визнана 111 державами [9, с. 211]. Данні щодо визнання станом на сучасний стан.

Проблеми у міжнародному визнанні.

Серед проблем у міжнародному визнанні слід відзначити наступні:

1) чи прирівнюється міжнародна правосуб'єктність новоствореної держави, яку не визнали тільки частина держав-суб'єктів міжнародних відносин до правосуб'єктності держав визнаних усіма суб'єктами міжнародних відносин;

2) чи залежить обсяг правосуб'єктності новоствореної держави від волевиявлення інших суб'єктів міжнародних відносин, що в свою чергу порушує ряд міжнародних норм та принципів (наприклад, право

на самовизначення націй та народів, принцип невтручання у внутрішній та зовнішній суверенітет тощо) [12, с. 239];

3) створення нових держав часто пов'язують із зазіханням на територіальну цілісність іншої держави. В такому випадку, чи визнає міжнародна спільнота країну басків у випадку їх виокремлення від Іспанії, Аляски – від США, Курильських островів та Калінінградської області – від Російської Федерації і т.д.;

4) відсутність кодифікованого міжнародно-правового акту в сфері правового регулювання визнання в міжнародному праві, до сучасного моменту врегульовується нормами міжнародного та національного звичаєвого права;

5) визнання в міжнародному праві носить політизований характер;

6) в реалізації міжнародно-правового інституту визнання відмічається переважання принципу територіальної цілісності держави та принципу непорушності кордонів над принципом рівноправності та самовизначення народів;

7) визнання в міжнародному праві містить подвійні стандарти – міжнародна спільнота «закриває очі» на тривале існування невизнаних та частково визнаних держав.

2.2. Визнання України у міжнародних відносинах (XX ст.)

Визнання України на міжнародній арені має значну історію. Розглянемо основні етапи такого історичного визнання.

У XX столітті спроби визнання на міжнародному рівні України відзначалися наступним:

1. Діяльність дипломатичних представництв УНР (IV Універсал) та Української держави П. Скоропадського у міжнародних відносинах (1917-1921 рр.). Зокрема, IV Універсал Української Центральної Ради проголосив наступне «Народе України. Твоєю силою, волею, словом стала на Землі українській вільна Народня Республіка. Справдилась колишня давня мрія батьків твоїх, борців за вольности і права трудящих» [9].

2. У 1939 р. на території Закарпаття було проголошено Карпатську Україну, яка протистояла нацистській Угорщині [14].

3. 1941 р. ознаменувався проголошенням Акту відновлення Української держави Організацією українських націоналістів у м. Львові. Діяльність даної організації продовжилася у боротьбі Української повстанської армії, яка боролася проти нацистського та радянських режимів [14].

4. Передумовами визнання України, як окремого від РСРС (у складі якого на той час вона перебувала) суб'єкта міжнародних відносин стала її участь у створенні ООН, де вона виступила одним із членів-засновників та участі у обміні офіційними делегаціями УРСР та іноземних держав в межах зовнішньої політики радянської держави. В даному аспекті Україна приймала участь у миротворчих та культурних заходах органів ООН, співпраця з країнами соціалістичного табору тощо [3].

5. Проголошення незалежності України у 1990 рр.

Розділ X Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. визначає що, «Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах» [6]. Тобто, на національному рівні наша держава визнала свій статус, як рівноправного суб'єкта міжнародного суб'єкта.

Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 р. проголосив «незалежність України та створення самостійної української держави – УКРАЇНИ» [16].

Наслідками визнання України на міжнародному рівні стало:

- набуття Україною статусу правонаступника УРСР;
- членство у ряді міжнародних організаціях (зокрема, ООН, Парламентської асамблеї Наради з безпеки та співробітництва в Європі);
- система консульських установ іноземних держав набула статусу посольств після проголошення Акту незалежності;
- Україна доєдналася до ряду діючих міжнародних-нормативних актів та уклала низку нових МНПА (наприклад, Гельсінський заключний акт [8], Угоду про створення Співдружності незалежних держав [20]). До речі, така угода стала прикладом нормативно-правового закріплення розпаду держави та утворення на її основі нових держав.

У внутрішній політиці відбулося ряд подій, як сприяли закріпленню статусу незалежної держави – суб'єкту міжнародних відносин. А саме:

- було прийнято рішення про проведення всеукраїнського референдуму з питання визнання незалежності України;
- відбувається створення ряду державних органів (Ради оборони, Конституційного суду та інші);

- формування збройних сил в країні (Збройних сил України, Національної гвардії, визнання статусу військових сил, які знаходилися на території України);
- введення національної грошової одиниці;
- перехід у право власності України всесоюзних підприємств, які були розташовані на території української держави тощо [1].

Загалом, Україну визнала 171 держави. Визнання України іншими державами мало декілька етапів в залежності від року такого визнання:

1. У 1991 р. визнали Україну: Канада, Польща, Угорщина, Литва, Латвія, Болівія, Аргентина, Болгарія, Хорватія, РФ, Куба, Естонія, Словенія, Грузія, Чехословаччина, Туреччина, Туркменістан, Норвегія, Швеція, Киргизстан, Сьєра-Деоне, Туркменістан, Коста-Рика, Казахстан, Афганістан, Швейцарія, Ліхтенштейн, Лівія, Вірменія, Ізраїль, Монголія, Мексика, Іран, Таджикистан, США, Австралія, Туніс, Індія, Бразилія, Німеччина, Індія, Північна Корея, Перу, Уругвай, Таїланд, Білорусь, Алжир, Камбоджа, В'єтнам, КНР, Молдова, Кіпр, Індонезія, Йордан, Італія, Франція, Японія, Омар, Бангладеш, Сирія, Ліван, Намібія, Замбія, Марокко, Фінляндія, Південна Корея, Греція, Бельгія, Данія, Велика Британія, Люксембург, Ірландія, Данія, Іспанія, Малайзія, Пакистан, Нідерланди.

2. У 1992 р. визнали Україну: Панама, Ірак, Ефіопія, Еквадор, Єгипет, Палестина, Лаос, Сінгапур, Непал, Албанія, Австрія, Азербайджан, Бахрейн, Бенін, Боснія та Герцеговина, Ботсвана, Буркіна-Фасо, Бурунді, Ватикан, Венесуела, Габон, Гана, Гаяна, Гватемала, Гвінея, Джибуті, Екваторіальна Гвінея, Ємен, Зімбабве, Ісландія, Кабо-Верде, Камерун, Колумбія, Кот-д'Івуар, Лесото, Маврикій, Мавританія, Мадагаскар, Малі, Мальта, Мозамбік, Нігерія, Нікарагуа, Нова Зеландія, ОАЕ, ПАР, Парагвай, Португалія, Республіка Конго, Руанда, Румунія,

Сальвадор, Сенегал, Танзанія, Уганда, Узбекистан, Філіппіни, Чилі, Шрі-Ланка, Югославія, Ямайка.

3. У 1993 р. визнали Україну: Антигуа і Барбуда, Барбадос, Еритрея, Катар, Кенія, Коморські Острови, Кувейт, Македонія, Мальдіви, Саудівська Аравія, Того, Чад

4. У 1994 р. визнали Україну: Ангола, Союзна Республіка Югославія, Сейшельські Острови.

5. У 1995 р. визнали Україну: Сан-Марино, ЦАР, Маршаллові Острови.

6. У 1996 р. визнала Україну Андорра.

7. У 1997 р. визнав Україну Бруней.

8. У 1998 р. визнали Україну: Есватіні, Сан-Томе і Принсіпі, Ліберія.

9. У 1999 р. визнали Україну: Беліз, Вануату, Гамбія, Демократична Республіка Конго, М'янма, Нігер, Тринідад і Тобаго, Федеративні Штати Мікронезії.

10. У 2000 р. визнала Україну Домініканська Республіка.

11. У 2002 р. визнав Україну Гондурас.

У 2003 р. визнали Україну: Багамські Острови, Гвінея-Бісау, Східний Тимор.

Особливої уваги, в межах визнання України на міжнародній арені, потребує проблема існування на її території невизнаних, самопроголошених та квазідержавних Донецької народної республіки та Луганської народної республіки, які було утворено за прямим сприянням Російської Федерації.

РФ провокувала та підтримувала сепаратистські тенденції в етноконфлікті на Сході України, що призвело до утворення невизнаних держав.

Метою воєнної агресії РФ по відношенню до України стало:

- розподіл України на декілька частин;

- лобювання у міжнародних відносинах статусу України, як держави failed state;
- розподіл територій України між РФ, Угорщиною, Польщею та Румунією, які мають давні територіальні претензії до української держави [19, с. 171].

Після провалу плану РФ по визнанню України, як країни що не відбулася, Росія внесла пропозиції щодо «мирного» врегулювання конфлікту. План включає в себе:

- зміну територіального устрою держави з унітарної а федеративну;
- позаблоковий та позасоюзний статус України;
- Крим визнати демілітаризованою зоною, з подвійним управлінням з боку РФ та України;
- друга державна мова – російська.

Проте, такий план порушує принципи внутрішнього та зовнішнього суверенітету України, як незалежної, визнаної у світі державі.

Утворенню у невизнаних державах президентських республік з одноособовою диктатурою сприяли:

- 1) проведення незаконного референдуму у ДРН та ЛРН;
- 2) заклик їх до РФ з проханням включити їх до складу федерації;
- 3) об'єднання квазідержав у єдину союзну державу – Новоросію;
- 4) умовний поділ влади на три гілки при фактичній одноособовій владі глав ДРН та ЛРН [19, с. 172].

Як зауважують Д. Афанасьєв та М. Тараненко «створення та функціонування на сході України квазідержавних, самопроголошених, невизнаних утворень є важливим фактором, який характеризує етнополітичну нестабільність у державі, виклику національній безпеці та територіальній цілісності держави Україна» [19, с. 172].

ВИСНОВКИ

На основі системного аналізу джерел дослідження поняття, порядку та правових наслідків міжнародно-правового інституту визнання в системі міжнародного права ми дійшли наступних висновків.

Поняття визнання у міжнародному праві розуміється як: реакція держав на створення нових суб'єктів міжнародних відносин – держав; створення звичаєвих норм в сфері регулювання визнання новоутворених держав; форма погодження дій між державами у випадку появи нових держав; два акти визнання: на юридичному (становлення правовідносин з новою державою) та політичному рівні (політичне схвалення або несхвалення нового режиму, уряду чи держави); право суверенних держав визнавати новостворені держави.

Теорії визнання у міжнародному праві:

Конституційна теорія – визнання новоствореної держави іншими суб'єктами міжнародних відносин створює передумови правосуб'єктності такої держави.

Декларативна теорія – створення держави є передумовою виникнення у неї міжнародної правосуб'єктності в незалежності від визнання такої держави іншими суб'єктами міжнародних відносин.

Види визнання в залежності від того, яка складова держави визнається (за дестинатором): визнання нового уряду держави; визнання органів національно-визвольного опору та визвольного руху; визнання новоствореної держави в цілому; визнання правонаступництва; визнання урядів у вигнанні; визнання державоподібних утворень; попереднє визнання націй, які борються за свою незалежність та прагнуть утворити власну державу.

Формами визнання в міжнародному праві є: визнання в міжнародному праві «de-jure»; визнання в міжнародному праві «de-

facto»; визнання в міжнародному праві «ad hoc»; колективне визнання в рамках міжнародних конференцій та міжнародних організацій.

Передумовою визнання у міжнародному праві є утворення держав з тих, чи інших причин: територіальні зміни; розпад держав або її роз'єднання; виокремлення частин держави; революція; зміна форми правління та політичного режиму; боротьба національно-визвольних рухів; соціальні потрясіння тощо.

Визнання передбачає декілька етапів: I етап – внутрішньодержавні процеси в які допускається мінімальний вплив інших держав у внутрішні справи держави. II етап – визнання на міжнародній арені яке обумовлене необхідністю встановлення міжнародної правосуб'єктності новоствореної держави (уряду, нації).

Серед проблем у міжнародному визнанні слід відзначити наступні:

1) чи прирівнюється міжнародна правосуб'єктність новоствореної держави, яку не визнали тільки частина держав-суб'єктів міжнародних відносин до правосуб'єктності держав визнаних усіма суб'єктами міжнародних відносин;

2) чи залежить обсяг правосуб'єктності новоствореної держави від волевиявлення інших суб'єктів міжнародних відносин, що в свою чергу порушує ряд міжнародних норм та принципів (наприклад, право на самовизначення націй та народів, принцип невтручання у внутрішній та зовнішній суверенітет тощо) [12, с. 239];

3) створення нових держав часто пов'язують із зазіханням на територіальну цілісність іншої держави. В такому випадку, чи визнає міжнародна спільнота країну басків у випадку їх виокремлення від Іспанії, Аляски – від США, Курильських островів та Калінінградської області – від російської Федерації і т.д.;

4) відсутність кодифікованого міжнародно-правового акту в сфері правового регулювання визнання в міжнародному праві, до

сучасного моменту врегульовується нормами міжнародного та національного звичаєвого права;

5) визнання в міжнародному праві носить політизований характер;

б) в реалізації міжнародно-правового інституту визнання відмічається переважання принципу територіальної цілісності держави та принципу непорушності кордонів над принципом рівноправності та самовизначення народів;

7) визнання в міжнародному праві містить подвійні стандарти – міжнародна спільнота «закриває очі» на тривале існування невизнаних та частково визнаних держав.

У ХХ столітті спроби визнання на міжнародному рівні України відзначалися наступним:

1. Діяльність дипломатичних представництв УНР (IV Універсал) та Української держави П. Скоропадського у міжнародних відносинах (1917-1921 рр.). Зокрема, IV Універсал Української Центральної Ради проголосив наступне «Народе України. Твоєю силою, волею, словом стала на Землі українській вільна Народня Республіка. Справдилась колишня давня мрія батьків твоїх, борців за вольности і права трудящих» [9].

2. У 1939 р. на території Закарпаття було проголошено Карпатську Україну, яка протистояла нацистській Угорщині [14].

3. 1941 р. ознаменувався проголошенням Акту відновлення Української держави Організацією українських націоналістів у м. Львові. Діяльність даної організації продовжилася у боротьбі Української повстанської армії, яка боролася проти нацистського та радянських режимів [14].

4. Передумовами визнання України, як окремого від РСРС (у складі якого на той час вона перебувала) суб'єкта міжнародних відносин стала її участь у створенні ООН, де вона виступила одним із членів-

засновників та участі у обміні офіційними делегаціями УРСР та іноземних держав в межах зовнішньої політики радянської держави. В даному аспекті Україна приймала участь у миротворчих та культурних заходах органів ООН, співпраця з країнами соціалістичного табору тощо [3].

5. Проголошення незалежності України у 1990 рр.

Наслідками визнання України на міжнародному рівні стало: набуття Україною статусу правонаступника УРСР; членство у ряді міжнародних організаціях (зокрема, ООН, Парламентської асамблеї Ради з безпеки та співробітництва в Європі); система консульських установ іноземних держав набула статусу посольств після проголошення Акту незалежності; Україна доєдналася до ряду діючих міжнародних-нормативних актів та уклала низку нових МНПА (наприклад, Гельсінський заключний акт [8], Угоди про створення Співдружності незалежних держав [20]). До речі, така угода стала прикладом нормативно-правового закріплення розпаду держави та утворення на її основі нових держав.

Особливої уваги, в межах визнання України на міжнародній арені, потребує проблема існування на її території невизнаних, самопроголошених та квазідержавних Донецької народної республіки та Луганської народної республіки, які було утворено за прямим сприянням Російської Федерації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 24.08.1991 – Верховна Рада прийняла Акт про незалежність України. Пересильна тюрма № 25. Львівське Гетто. Територія терору. URL: <http://www.territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=615> (дата звернення 06.01.2021 р.)
2. IV Універсал Української Центральної Ради URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18#Text> (дата звернення 15.01.2021 р.)
3. Вихід України на міжнародну арену. URL: https://mtt.in.ua/ist-ukr_1991-2010_vyhid-ukrayiny-na-mizhnarodnu-arenu/ (дата звернення 03.11.2020 р.)
4. Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру від 14.03.1975 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_254#o460 (дата звернення 09.12.2020 р.)
5. Гурнак Л.В. Міжнародно-правове визнання недержавних і протидержавних суб'єктів (повстанських та національно-визвольних рухів). *Часопис Київського університету права*. 2010/3. С. 287-294
6. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. № 55-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (дата звернення 13.10.2020 р.)
7. ДО 100-РІЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ УНР. *Пологівська районна державна адміністрація Запорізької області*: офіційна веб-сторінка. URL: <https://pologyrda.gov.ua/arhiv-novin/do-100-richya-progoloshennya-unr.html> (дата звернення 17.12.2020 р.)
8. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text (дата звернення 07.02.2021 р.)

9. Іщенко В.В. Невизнані та частково визнані держави в сучасному міжнародному праві. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 /4 (31-32), 2016. С. 209-215.

10. Конвенція про права та обов'язки держав (Конвенція Монтевідео, 1933 р.) URL: <https://wa.nt.am/ru/archives/1719> (дата звернення 16.11.2020 р.)

11. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4624> (дата звернення 22.01.2021 р.)

12. Литвиненко І.Л. Визнання держав у міжнародному праві. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1-2. (13-14). С.238-243.

13. Міжнародне публічне право: Підручник. - 2-ге вид., стер. Затверджено МОН / За ред. В.М. Репецького. К., 2012. 437 с.

14. Незалежність України має майже сторічну історію. *Українській інститут національної пам'яті*: офіційна веб-сторінка. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/nezalezhnist-ukraini-mae-maizhe-storichnu-istoriyu> (дата звернення 11.01.2021 р.)

15. Про визнання Республіки Південний Судан: Указ Президента України від 11.01.2012 р. № 10/2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10/2012#Text> (дата звернення 22.01.2021 р.)

16. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 24.08.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text> (дата звернення 13.10.2020 р.)

17. Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) від 16.11.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_014#Text (дата звернення 09.11.2020 р.)

18. Суд ООН визнав незалежність краю Косово. BBC NEWS
Україна: офіційна веб-сторінка. URL:
https://www.bbc.com/ukrainian/world/2010/07/100722_kosovo_court_oh

(дата звернення 04.02.2021 р.)

19. Тараненко М., Афанасьєв Д. Проблеми невизнаних та частково визнаних держав на міжнародній арені. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. Май 2019. С 170-173.

20. Угода про створення Співдружності незалежних держав від 08.12.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_077#Text (дата звернення 05.11.2021 р.)

21. Хмельова І.Є. Визнання та імунітет держав у міжнародному праві. *Часопис Київського університету права*. 2013/3. С.410-413.

22. Хмельова І.Є. Невизнання в міжнародному праві. *Правова система України й міжнародне право, порівняльне правознавство*. 2016. С. 368-371.

23. Хмельова І.Є. Субінститут визнання держав міжнародними організаціями. *Часопис Київського університету права*. 2013/1. С. 395-398.

ДОДАТКИ

Додаток А. Карта країн на території, яких розташовуються невизнанні держави

Додаток Б. Карта держав, які визнали Республіку Абхазія

